

Dnr Ju2025/00949
Till: Justitiedepartementet
ju.remissvar@regeringskansliet.se
Kopia:
ju.L7@regeringskansliet.se

Svenska Röda Korsets yttrande över Promemoria "Ett höjt bidrag vid återvandring"

Svenska Röda Korset har beretts tillfälle att lämna synpunkter på promemoria "Ett höjt bidrag vid återvandring" och vill med anledning av detta framföra följande.

Sammanfattning av Svenska Röda Korsets synpunkter

Svenska Röda Korset avstyrker promemorias förslag om en kraftig höjning av återvandringsbidraget. Vi anser inte att en sådan åtgärd kommer att minska utanförskap eller förbättra dess negativa konsekvenser för individer och samhälle. Enligt vår bedömning är förslaget varken lämpligt eller proportionerligt i förhållande till målet att bekämpa utanförskap. Förslag som detta riskerar snarare att underminera den tillit och sammanhållning som är grundläggande för att bygga ett starkt och hållbart samhälle.

Förslaget i korthet

I promemorian föreslås att en ny förordning om återvandringsbidrag för vissa utlänningar införs som ersätter den nuvarande förordningen (1984:890) om bidrag till utlänningars resor från Sverige för bosättning i annat land. Det föreslås också att Migrationsverket i ärenden enligt den nya förordningen ska ha rätt att få tillgång till uppgifter ur belastningsregistret och misstankeregistret. Förslagen

innebär i huvudsak att storleken på det återvandringsbidrag som kan lämnas när en person vill lämna Sverige för att bosätta sig permanent i ett annat land höjs kraftigt och att regelverket anpassas till en väsentligt ökad risk för fusk och missbruk samt felaktiga utbetalningar.

Återvandringsbidrag ska enligt förslaget få lämnas med 350 000 kronor för den som har fyllt 18 år och med 25 000 kronor för den som inte har fyllt 18 år, dock med högst 500 000 kronor för makar eller sambor samt med högst 600 000 kronor per familj.

Enligt promemorian skapar återvandring möjligheter för individen till en nystart i livet och kan innebära att ekonomin och arbetskraften växer i ett annat land samt kan bidra till att minska antalet personer som lever i utanförskap i Sverige och de följder som ett sådant utanförskap får för det svenska samhället och för individen. Förslagen utgör ett led i att öka den frivilliga återvandringen.

Svenska Röda Korsets utgångspunkter för yttrandet

Svenska Röda Korsets uppdrag är att förhindra och lindra mänskligt lidande, skydda liv och hälsa och att säkerställa respekt för varje människas värde. Inom ramen för det uppdraget arbetar vi bland annat för att internationell humanitär rätt, mänskliga rättigheter och humanitära värderingar och principer ska respekteras. Svenska Röda Korset har under lång tid varit en aktiv del av och nära följt den svenska migrations- och asylpolitiken likväl som utvecklingen på europeisk och global nivå. Vår verksamhet inom migrationsområdet är brett; arbetet är behovsbaserat och målgruppen är främst personer i behov av skydd och migranter i särskild utsatthet.

Svenska Röda Korset migrationsarbete bygger på ett principbaserat förhållningssätt som helt grundar sig på individers behov, utsatthet och rättigheter

i varje given kontext. Under en period bedrev Svenska Röda Korset ett arbete kring frivillig återvandring. Verksamheten byggde på en typ av coachingverksamhet där individer som funderade på att återvändra kunde få stöd med riktade praktiska kurser kring bland annat bokföreläsning, marknadsföring, starta eget eller liknande, men även med att parallellt följa utvecklingen i sitt forna hemland för att kunna fatta välinformerade beslut om att eventuellt flytta tillbaka. Allt stöd byggde således på individens egna förutsättningar och initiativ och med en möjlighet att återvända till Sverige om den önskan kvarstår efter hemvändandet. Våra erfarenheter visade dock att i slutändan var det många som hade svårt att återvända oaktat ekonomiska och praktiska incitament. Detta visar på att ekonomiska incitament inte kan vara avgörande eller ens vägledande i arbetet med återvandring.

Migration och de bakomliggande orsakerna till migration skiftar. Svenska Röda Korset har lång erfarenhet av att arbeta utifrån individens perspektiv och vi ambition är att fortsätta arbeta med migrationsrelaterade frågor utifrån ett holistiskt perspektiv och förstärka vårt globala arbete utifrån våra nationella erfarenheter.

Svenska Röda Korsets synpunkter på utredningens förslag

4. Ett höjt ekonomiskt bidrag vid återvandring

Svenska Röda Korset avstyrker regeringens förslag om en kraftig höjning av återvandringsbidraget. Vi delar inte uppfattningen att en sådan höjning kommer att bidra till att minska antalet personer som lever i utanförskap eller förbättra de negativa konsekvenser som utanförskap medför för både samhället och individen. Vi anser inte att förslaget utgör en lämplig eller proportionerlig åtgärd i förhållande till syftet att motverka utanförskap.

Återvandring är en mänsklig rättighet och ska ske på individens fria och informerade initiativ. Inga ekonomiska incitament får skapa en känsla av tvång eller underminera den frihet som är grundläggande i vår humanitära rättighetssyn. Detta riskerar istället leda till möjligheterna får motsatt effekt.

Utifrån våra erfarenheter av att stödja individer som överväger återvandring kan vi konstatera att ekonomiska incitament inte utgör den avgörande faktorn. Snarare är det andra aspekter, såsom familjens samlade förutsättningar och möjligheterna till social återetablering, som spelar en mer central roll i beslutsprocessen.

Vi ser flertalet risker med att införa ett mycket högt utformat bidrag. Det kan avsiktligt eller oavsiktligt bidra till att sämre skydd och osäkert liv prioriteras framför integration och stabilitet. Det riskerar att skapa ett tryck från att lämna trots att alternativet inte är det bästa för individen eller dennes familj. Bristen på tillgängligt stöd och känslan av att vara en belastning för samhället kan förstärka upplevelsen av att återvandring är den enda möjliga lösningen, särskilt för personer som lever i social och ekonomisk utsatthet. En sådan situation kan inte anses vara förenlig med ett rättighetsperspektiv. Beslut om återvandring måste alltid vägledas av faktorer såsom säkerheten i hemlandet, möjligheten till ett värdigt liv och tillgången till grundläggande rättigheter.

En höjning av återvandringsbidraget kan visserligen, om den utformas korrekt, underlätta för de som faktiskt vill återvända — genom att täcka faktiska kostnader och ge en mjukare övergång. Detta kräver dock tydlig information och rådgivning, så att beslutet är fullt upplyst och frivilligt under hela processen. Det kan således finnas anledning till att se över nuvarande belopp och eventuella kriterier för att praktiskt möjliggöra för de individer som vill återvända. Att kraftigt höja bidraget till de föreslagna beloppen kan dock inte anses vara ett steg

i rätt riktning utan snarare sända andra signaler till berörda individer som missgynnar integration och tillit till det offentliga.

Regeringen betonar i förslaget att det saknas tillräcklig forskning och utvärdering för att kunna dra säkra slutsatser om effekterna av bidragets storlek och vilka beteendeeffekter som kan tänkas uppkomma vid olika nivåer. Vi noterar att det saknas liknande nivåer på statligt bidrag som motsvarar föreslagna belopp. Statliga bidrag brukar i normalfallet behovsprövas och indexerats baserat på basbelopp eller liknande. Promemorian saknar ett resonemang kring detta.

Vi noterar att promemorian väsentligt avviker från förslagen i betänkandet Stöd till invandrares utvandring (SOU 2024:53), där utredningen uttryckligen avråder från kraftiga höjningar på grund av osäkra effekter och risker. Bland annat risken att höjda bidrag kan signalera att målgruppen är oönskad i Sverige. Utredningen bedömer att större höjningar av dagens ekonomiska bidrag till utvandring bör ses som riskabla och därför undvikas. Den möjliga direkta offentligeconomiska vinsten är med stor säkerhet relativt liten, samtidigt som det kan finnas en risk för samhällelig och samhällseconomisk skada som är väsentligt större.¹ Utredningen varnar för att ett offentligt-finansiellt motiverat stöd – exempelvis höga bidragsnivåer som i Danmark – riskerar att skicka en skadlig signal till de berörda grupperna: att de inte är önskvärda i Sverige. Detta kan undergräva integrationen, minska motivation till arbete och öka social marginalisering. Svenska Röda Korset delar denna oro.

4.3 Vem ska kunna få återvandringsbidrag?

Ur ett lagtekniskt perspektiv ifrågasätter vi den föreslagna tidsbegränsningen, som stipulerar att endast personer som anlände till Sverige senast den 12 september 2024 ska vara berättigade till återvandringsbidrag per se. Enligt

¹ SOU 2024:53 *Stöd till invandrares utvandring*, sid 13

förslaget ersätts den nuvarande förordningen av det nya regelverket, vilket innebär att de individer som anlänt till Sverige efter detta datum och framgent som senare önskar återvändra inte kommer att ha möjlighet att ansöka om något ekonomiskt stöd. Enligt rättsstatliga principer bör lagstiftning vara framåtsyftande, men det aktuella förslaget innebär endast en tillfällig åtgärd. Detta gäller oavkortat bidragets storlek och innebär att personer inte heller kommer att kunna ansöka om stöd för mindre kostnader kopplade till återvandring. Denna aspekt bör lagstiftaren särskilt beakta vid den fortsatta beredningen av förslaget.

Vidare anser vi att lagstiftaren bör beakta betänkandets resonemang kring de risker som kan uppstå vid en medveten avgränsning av vilka som ska ha rätt till bidrag. En rättighet som upplevs vara orättvist fördelad riskerar att undergräva både tilliten till och respekten för välfärdsstaten och samhället i stort. Utredaren framhåller att det, både av principiella och statistiska skäl, är svårt att göra en sådan avgränsning på ett sätt som kan förväntas uppfattas som rättvist.²

7 Konsekvenser

Svenska Röda Korset ser med stor oro på att promemorian endast i begränsad utsträckning har analyserat konsekvenserna för samhället i stort och för enskilda individer. Den beaktar inte heller den statliga utredningens slutsatser och konsekvensanalys i tillräcklig omfattning.³ Detta är särskilt viktigt när det gäller barn och andra utsatta grupper. Vi vill samtidigt betona vikten av att konsekvensanalyser grundas på väl underbyggda förslag baserade på evidens och beprövad forskning.

² SOU 2024:53 *Stöd till invandrades utvandring*, sid 96 ff

³ SOU 2024:53 *Stöd till invandrades utvandring*, Kapitel 8

Promemorian framhåller att det är svårt att på förhand bedöma hur förslagen kan påverka integrationen. Förslagen, i kombination med andra åtgärder som syftar till att stärka incitamenten för frivillig återvandring, kan enligt promemorian leda till både positiva och negativa effekter för integrationen. Trots detta saknas en konkret plan för hur dessa effekter ska följas upp och utvärderas, vilket vi ser som en betydande brist.

Därutöver saknas en samlad bedömning av hur de aktuella förslagen förhåller sig till andra utredningar inom migrationsområdet. En mer djupgående analys av konsekvenserna för samtliga förslag är nödvändig, särskilt ur ett helhetsperspektiv. Detta är av största vikt med tanke på det stora antal pågående utredningar inom området och deras potentiellt omfattande konsekvenser för asylsökande och personer med uppehållstillstånd.

Samhället präglas i dag av en ökande polarisering, där rasism och främlingsfientlighet har blivit alltmer normaliserade i det offentliga samtalet. I detta sammanhang får varje lagförslag som rör migration en betydelse som sträcker sig bortom det juridiska och får både symboliska och praktiska konsekvenser. Förslag som det aktuella riskerar att underminera den tillit och sammanhållning som är grundläggande för att bygga ett starkt och hållbart samhälle.

SVENSKA RÖDA KORSET

Ulrika Modéer

Generalsekreterare